

Leszczyńska Aleksandra: Dopuszczalność sporządzenia testamentu holograficznego w przypadku osób kalekich

Uniwersytet Wrocławski

Ogólna charakterystyka testamentu holograficznego

Testament holograficzny, czyli własnoręczny, jest jednym z najczęściej sporządzanych rodzajów testamentów. Jest to spowodowane mniejszym stopniem formalizacji w odniesieniu do innych form tworzenia testamentów. Pomimo tego, że ten typ utrwalenia ostatniej woli charakteryzuje się innymi, mniejszymi rygorami należy zdecydowanie podkreślić, że i tutaj konieczne są pewne przesłanki aby uznać taki testament za ważny.

Aby testament holograficzny wywoływał skutki prawne należy napisać go własnoręcznie, podpisać oraz opatrzyć datą. Wymogi te wymienione są enumeratywnie w art. 949 § 1 k.c. Najwięcej kontrowersji oraz mnogość interpretacji wśród tych wymogów rodzi warunek własnoręczności spisania ostatniej woli.

W pierwszej kolejności należałoby się zastanowić dlaczego spełnienie tych wymogów jest tak ważne. Zarówno orzecznictwo jak i doktryna są w tym temacie zgodne oraz wypracowały szereg odpowiedzi na to pytanie¹⁰¹. Zachowanie tej szczególnej formy ma na celu uprawdopodobnić, że osoba sporządzająca testament miała wolę i świadomość testowania. Jest to szczególnie ważny aspekt czynności jaką jest utrwalenie aktu ostatniej woli¹⁰². Wyklucza to możliwość sporządzenia testamentu w stanie umysłu nie pozwalającym na samodzielne podejmowanie decyzji, bądź pod wpływem groźby lub przymusu. Kolejnym powodem, dla którego wszystkie trzy wymogi powinny być zachowane to możliwość zidentyfikowania osoby spadkodawcy. Ustawodawca podczas tworzenia obecnych regulacji położył nacisk na umożliwienie kontroli autentyczności oraz oryginalności dokumentu, co ma istotne znaczenie w przypadku, gdy testament nie jest poświadczany przez osobę wymienioną w ustawie oraz często jest sporządzany bez świadków. Należy również zauważyć, że sfalszowanie testamentu, rozumianego jako dokument w świetle przepisów prawa karnego, podlega penalizacji¹⁰³. W razie wątpliwości co do autentyczności dokumentu sąd powinien

¹⁰¹ Orzeczenie SN z 12 V 1933 r., II CRW 603/33, OSNC nr 1/1934, poz. 33; Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 28 IV 1973 r., III CZP 78/72, OSN nr 12/1973, poz. 207; E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2010, s. 90; F. Rosengarten, *Podpis na testamentie*, NP nr 3/1983, nr 3, s. 137; K. Liżyńska, *Badanie autentyczności testamentu holograficznego*, Wrocław 2008, s. 16; K. Osajda [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz, Tom III: Spadki*, red. K. Osajda, Warszawa 2013, s. 331.

¹⁰² J. Ignaczewski, *Prawo Spadkowe: Komentarz*, Warszawa 2004, s. 125.

¹⁰³ W art. 270 § 1 k.k. mowa jest o przerobieniu, podrobieniu lub też używaniu jako autentycznego dokumentu.

powołać biegłego grafologa. Mimo tego, że ostatecznie to sąd decyduje o uznaniu dokumentu za sfałszowany lub też nie, często nie posiada on odpowiedniej specjalistycznej wiedzy do wykonania ekspertyzy¹⁰⁴. Można więc zauważyć, że przypadku, gdyby któryś z istotnych elementów sporządzenia testamentu holograficznego został pominięty, mogłoby to budzić wątpliwości co do prawidłowości zidentyfikowania testatora, a to z kolei mogłoby prowadzić do zbyt wielu nieścisłości w późniejszym postępowaniu spadkowym. Taki testament łatwo byłoby również podważyć. Brak spełnienia chociażby jednego z wymaganych warunków mógłby spowodować powstanie wątpliwości, których usunięcie stwarzałoby wiele problemów. Gdy testament sporządzony jest prawidłowo, zdecydowanie mniej jest możliwości podważenia takich czynników jak okoliczność jego sporządzenia, autentyczność oraz treść testamentu¹⁰⁵. Należy na to zwracać szczególną uwagę z racji na odformalizowanie tej formy sporządzania aktu ostatniej woli. Dotrzymanie wypełnienia wszystkich wymogów, a w szczególności złożenie pod testamentem swojego podpisu, uznawane jest za konieczne z racji na to, że tekst taki uznawany jest wtedy za sporządzony w całości oraz ukończony¹⁰⁶.

Sporządzenie testamentu holograficznego w przypadku osób kalekich

Należy rozważyć co oznacza to, że testament powinien być sporządzony własnoręcznie. Interpretując ten termin zgodnie z potocznym rozumieniem, moglibyśmy dojść do wniosku, że rozporządzenie *mortis causa* powinno być napisane własną ręką. Co dzieje się w przypadku, gdy osoba chcąca przygotować akt ostatniej woli jest kaleką? Ustawodawca nie odpowiada na to pytanie wprost. W orzecznictwie jednak dość często występuje taka sytuacja¹⁰⁷. Przede wszystkim należy zauważyć, że mamy tu do czynienia z wymogiem własnoręcznego pisma. Własnoręczne pismo niekoniecznie musi oznaczać, że litery wyszły spod ręki testatora¹⁰⁸. Należy tu położyć nacisk na zachowanie cech indywidualnych pisma, które są właściwe i spersonalizowane dla każdego człowieka. Takie cechy nie są związane jedynie z pismem, które wychodzi spod ręki danej osoby. Dopuszczalne jest sporządzenie testamentu holograficznego również protezą, nogą lub inną

¹⁰⁴ K. Liżyńska, jw., s. 51-52.

¹⁰⁵ J. Ignaczewski: jw., s. 125.

¹⁰⁶ E. Niezbiecka, [w:] *Kodeks cywilny, tom IV Spadki*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 129.

¹⁰⁷ Por. Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 30 XII 1993 r., III CZP 146/93, OSNC nr 5/1994, poz.94, s. 2-3; Orzeczenie SN z 17 IV 1967 r., II PZ 22/67, NP. nr 12/1967; Wyrok SN z 8 V 1997 r., II CKN 157/97 (niepubl.).

¹⁰⁸ K. Górka, *Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007, s. 143.

częścią ciała, jeżeli spadkodawca równie sprawnie się nimi posługuje ¹⁰⁹. Należałoby jednakże rozważyć również okoliczność, co dzieje się w przypadku, gdy testator nie potrafi odpowiednio posługiwać się inną częścią ciała, która umożliwiłaby mu napisanie testamentu oraz czy taka okoliczność spowodowałaby „niewłasnoręczność” pisma. Przytaczając przykład – założmy, że testator był praworęczny, jednakże w wyniku wypadku stracił zdolność władania prawą ręką. Czy testament sporządzony lewą ręką, którą nie potrafi on się posługiwać w stopniu umożliwiającym pisanie oddające charakter pisma byłby ważny? Podobna sytuacja mogłaby nastąpić w przypadku zniekształcenia charakteru pisma poprzez chorobę lub podeszły wiek. Wypada tutaj przedstawić problem, że testament sporządzony w taki sposób, pomimo tego, iż został napisany ręką testatora, może nie oddawać cech indywidualnych pisma testatora. Do wypracowania własnego charakteru pisma niezbędne jest sprawne posługiwanie się częścią ciała, która pisanie umożliwia. I tak testament sporządzony przez osobę posługującą się jedynie nogą, jednakże robiącą to ze sprawnością równą tym, którzy nie są osobami kalekimi może o wiele lepiej odzwierciedlać cechy indywidualne pisma spadkodawcy niż testament sporządzony przez osobę, która nie nauczyła się jeszcze posługiwać inną częścią ciała niż ta, której zwykle używała do pisania. Wątpliwości te rozwiewa K. Górską. Twierdzi ona, że sytuacja gdy pismo ręczne jest zniekształcone nie powoduje konsekwencji w postaci kwestionowania jego wagi prawnej ¹¹⁰.

Należałoby również przeanalizować sytuację, co działałoby się w momencie, gdy testament zostałby sporządzony tylko częściowo własnoręcznie z powodu braku możliwości długiego utrzymania materiału piśmienniczego przez testatora. W szczególności chcę się skupić na przypadku, gdy testament sporządzony jest w formie wydruku komputerowego i jedynie uzupełniony odręcznymi notatkami testatora. Nie ulega wątpliwości, że spisanie aktu ostatniej woli na komputerze lub maszynie do pisania jest o wiele prostsze dla osoby kalekiej lub mającej trudności z pisaniem przy użyciu własnej części ciała. Jednakże ciężko uznać taką sytuację za niebudzącą żadnych wątpliwości. Autorzy komentarza do KC wskazują, że po ustaleniu, iż nie doszło do fałszerstwa, należałoby zastosować zasadę wykładni *favor testamenti* ¹¹¹. Oznacza to, że należy ustalić co w większym stopniu realizuje wolę zmarłego – dopuszczenie do dziedziczenia tylko w zakresie własnoręcznych uwag naniesionych na testament, czy też uznanie aktu za nieważny w całości. Nie można jednakże uznać za ważną

¹⁰⁹ M. Zelek [w:] *Spadek i Testament: poradnik praktyczny*, red. M. Zelek, Warszawa 2012, s. 131.

¹¹⁰ K. Górską, jw., s. 144.

¹¹¹ K. Osajda [w:] jw., s. 332.

części testamentu spisanej na jednym z wyżej wymienionych urzędzeń, gdyż byłoby to sprzeczne z istotą testamentu holograficznego¹¹².

Jeżeli osoba trzecia wprowadzi do testamentu zmiany, za zgodą i wiedzą testatora to mimo wszystko należy przyjąć, że taki testament jest nieważny w całości lub też ważny tylko w brzmieniu pierwotnym, bez uwzględniania wprowadzonych zmian¹¹³. Zmiany w takim przypadku należy uznać za niedodane. Stanowczo należy odrzucić możliwość uznania takiego testamentu za ważny w całości z racji braku możliwości pogodzenia tego z treścią uregulowań dotyczących testamentu holograficznego. Od zasady *favor testamenti* zależy i tutaj jak oceniany będzie stan faktyczny z momentu sporządzenia testamentu. W przypadku, gdy możliwe jest pogodzenie dziedziczenia na podstawie oświadczenia woli bez wprowadzonych zmian z ostatnią wolą spadkodawcy, istnieją przesłanki do utrzymania dziedziczenia w oryginalnej treści testamentu¹¹⁴. Jeśli jednak modyfikacje są na tyle istotne, że świadczą o innej koncepcji testatora co do sporządzenia aktu ostatniej woli, to testament taki należy uznać za nieważny. Jako powód należałoby uznać tutaj brak własnoręczności¹¹⁵.

M. Rzewuski proponuje zaś w tym przypadku bardzo szeroką interpretację pojęcia „pismo własnoręczne”. Uważa on, że należałoby na to zagadnienie spojrzeć poprzez analogiczne odniesienie do konstrukcji sprawstwa pośredniego i sprawstwa bezpośredniego znanych nam z prawa karnego¹¹⁶. W jego przekonaniu jest jeden przypadek, w którym należałoby uznać piszącego jedynie za narzędzie w rękach testatora a sam testament sporządzony w ten sposób za ważny. Jest to taka sytuacja, w której testament holograficzny zostałby sporządzony w ten sposób, że jedna osoba spisałaby treść oświadczenia ostatniej woli składanego przez inną osobę. Doktryna jednakże zdecydowanie neguje tak szeroką interpretację, uzasadniając że zaburzona tu została podstawowa zasada testamentu holograficznego¹¹⁷.

Własnoręczność podpisu nie jest w europejskich systemach prawnych zagadnieniem, jednolicie rozumianym i uregulowanym. Przykładowo, w prawie ukraińskim wymóg ten traktowany jest dość liberalnie – co prawda nie istnieje tam testament holograficzny *sensu stricto*, jednak ma zastosowanie tzw. testament zwykły bardzo do niego zbliżony

¹¹² L. Kaltenbek-Skarbek, W. Żurek, *Prawo Spadkowe*, Warszawa 2011, s. 43; K. Osajda [w:] jw., s. 332.

¹¹³ K. Osajda [w:] jw., s. 332.

¹¹⁴ Tamże, s. 333.

¹¹⁵ Tamże.

¹¹⁶ M. Rzewuski, *Wspólne testamenty holograficzne*, „Radca Prawny” nr 1/2012, s. 11.

¹¹⁷ Tamże.

wymaganiami ¹¹⁸. Mimo że ustawa zastrzega konieczność osobistego podpisania rozrządzenia przez testatora, to w sytuacji, gdy spadkodawca nie jest w stanie samodzielnie złożyć podpisu, np. z powodu choroby, kalectwa lub „wady fizycznej”, to z jej upoważnienia woli może w jej obecności podpisać testament inna osoba; następnie taki podpis musi być poświadczony przez rejenta albo inny podmiot uprawniony do dokonywania czynności notarialnych, z jednoczesnym wskazaniem powodu uniemożliwiającego złożenie podpisu przez autora oświadczenia woli ¹¹⁹.

Treść podpisu oraz charakter pisma autora mają za zadanie umożliwić zidentyfikowanie osoby, która sporządziła testament. W świetle orzeczenia SN z dnia 12 maja 1933 r., II C 603/33, OSN(C) 1934, nr 1, poz. 33 na pojęcie podpisu składa się wyłącznie „własnoręczne umieszczenie brzmienia nazwiska” ¹²⁰. Podpis własnoręczny jest „biologicznie związany” z osobą dokonującą sporządzenia testamentu. Powstaje on w sposób naturalny, bez szczególnego wysiłku oraz jest efektem indywidualnych właściwości piśmienniczych autora często wypracowywanych latami ¹²¹. Własnoręczność podpisu gwarantuje zatem jego autentyczność. Dużo kontrowersji budzi kwestia, czy podpisem własnoręcznym jest tylko znak graficzny sporządzony bezpośrednio ręką spadkodawcy, czy też chodzi o cechę osobistości przedsiębraną czynności prawnej ¹²². Większość przedstawicieli doktryny stoi na stanowisku, że nie ma znaczenia, w jaki sposób podpisuje się podmiot sporządzający testament, pod warunkiem, że zachowany jest wymóg indywidualności pisma, który w sposób oczywisty można wykształcić również posługując się inną niż ręka częścią ciała lub też protezą ¹²³. W polskiej doktrynie prawnej mamy jednak do czynienia również z głosami przeciwnymi możliwości wykonywania podpisu przy użyciu narzędzi pisarskich podtrzymywanych protezą, palcami stóp lub też ustami. Między innymi jednym z takich przeciwników jest K. Knoppek. Jego zdaniem tego typu działania mogą stanowić dowód w procesie karnym, jednakże nie można im przypisać charakteru podpisu w rozumieniu procedury cywilnej ¹²⁴. Te bowiem sposoby składania znaków graficznych pozbawione są cech indywidualnych testatora. Rozumowanie to mogłoby zostać potwierdzone przez

¹¹⁸ M. Rzewuski, *Podpis spadkodawcy na testamencie własnoręcznym*, Warszawa 2014, s. 136.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ Orzeczenie SN z dnia 12 V 1933 r., II C 603/33, OSNC nr 1/1934, poz. 33.

¹²¹ M. Rzewuski, *Podpis spadkodawcy...*, s. 137.

¹²² Tamże, s. 128.

¹²³ K. Górską, jw., s.141-144; S. Wójcik, F. Zoll [w:] *Prawo Spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2013, s. 325; K. Osajda [w:] jw., s. 332.

¹²⁴ K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993, s. 43.

wykładnię gramatyczną terminu „podpis własnoręczny”. Osoby chore lub kalekie, które nie mają możliwości podpisania się przy użyciu własnej ręki, powinny zatem skorzystać z zastępczych form podpisu.

Zgodnie z wykładnią językową, własnoręczność podpisu polega głównie na jego osobistym wykonaniu. Cecha ta więc eliminuje głównie mechaniczny i elektroniczny sposób odwzorowania podpisu. Według K. Górskiej, podpis – niezależnie od tego czy wykonany jest ręcznie, czy np. za pomocą palców stopy przez osobę kaleką – odzwierciedla indywidualne cechy pisma autora ¹²⁵. Należy bowiem zauważyć, że bardzo często osoby pozbawione rąk nabywają zdolność posługiwania się innymi częściami ciała, a kreślone przez nie w ten sposób znaki graficzne posiadają cechy pisma. K. Górka podkreśla, że pismo wykonywane ręką często bywa zniekształcone (np. wskutek choroby, drżenia rąk, itd.), a mimo to nie jest kwestionowana jego waga prawna ¹²⁶. Czynienie podobnych obostrzeń w przypadku przepisów wykonywanych częściami ciała innymi niż ręka zasługuje na dezaprobatę. Zaznaczyć należy również, że w świetle wykładni językowej własnoręczność utożsamiana jest z „osobistym wykonaniem”, co sprawia, że za niedopuszczalne uznawane są jedynie mechaniczny i elektroniczny sposób sporządzenia podpisu ¹²⁷. K. Knoppek jednakże stoi na stanowisku, iż podpis powinien być złożony przy użyciu tej ręki, którą osoba sporządzająca dokument stale posługuje się przy pisaniu ¹²⁸.

Kolejną kwestią problemową jest wyznaczenie granicy samodzielności składania podpisu. Przedstawiciele doktryny wypracowali tutaj trzy główne stanowiska w odniesieniu co do całości czynności korespondujących z tworzeniem testamentu, jednakże doskonale korelujące również z wymogami własnoręczności sporządzenia aktu ostatniej woli oraz podpisu. Są to: stanowisko rygorystyczne, gdzie żadna pomoc nie jest dopuszczalna, liberalne, dopuszczające pomoc przy warunku zachowania cech osobistych sygnanta oraz braku wad oświadczenia woli oraz ostatnie, pośrednie, które dzieli pomoc przy składaniu podpisu na bierną i czynną ¹²⁹. Czynna jako prowadzenie ręki autora jest niedopuszczalna; bierna, polegająca tylko na podtrzymywaniu tejże ręki jest w takim wypadku uznawana za

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ K. Górka, jw., s. 144.

¹²⁷ Por. J. Kaspryszyn, *Podpis własnoręczny jako element zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007, s. 91-93.

¹²⁸ K. Knoppek, jw., s. 44.

¹²⁹ K. Górka, jw., s. 145. Stanowisko rygorystyczne reprezentowane jest przez K. Knoppka – K. Knoppek, jw., s. 42; stanowisko liberalne przyjmuje F. Rosengarten; stanowisko pośrednie wyraża J. Kaspryszyn – J. Kaspryszyn, jw., s. 109-110.

dopuszczalną ¹³⁰. Szwajcarscy komentatorzy podtrzymują, że podpis testatora pozostaje ważny tylko w przypadku, gdy pomoc osoby trzeciej ogranicza się do „wsparcia” drżącej ręki, nie zaś jej „prowadzenia”. Ręka testatora nie może być bowiem traktowana jedynie jako „osada przyboru piśmienniczego”, lecz musi umożliwiać mu w pełni świadome kierowanie swoją utrwalaną wypowiedzią. Należy więc w takim przypadku zbadać *animus signandi* testatora, aby właściwie określić czy podpis taki był złożony wedle przepisów, czy też jest nieważny ¹³¹.

Warto również nakreślić sytuację, w której spadkodawca nie potrafi pisać inną częścią ciała niż ręka, a jest kaleką. Taki przypadek może zaistnieć w momencie, gdy dana osoba fizyczna nie przywykła jeszcze do sytuacji nie posiadania ręki, nie miała odpowiednio dużo czasu, aby nauczyć się pisać w inny sposób, czy to przy użyciu innej części ciała, czy też protezy. Tutaj należy również zaznaczyć, że na własnoręczność podpisu składa się głównie umiejętność zrozumienia kreślonych znaków oraz świadomość, że nakreślone litery składają się na imię i nazwisko danej osoby ¹³². Nawet przy sporządzeniu testamentu protezą bądź ustami czy nogą zapewnione jest zachowanie naturalnych linii pisma. Nie jest takim „naturalnym” pismem zaś sporządzenie testamentu za pomocą pisma Braille’a, z uwagi na brak jego indywidualności ¹³³. Pomimo tego, że teoretycznie można posługiwać się każdym rodzajem alfabetu, jednakże należy zwrócić uwagę, by alfabet zawierał znaki nie tylko elementarne, ale przede wszystkim spełniające przesłankę możliwości identyfikacji autora. Wykluczone jest więc używanie maszyn służących do posługiwania się tego typu pismem, a i brak jest możliwości użycia tego pisma w żaden inny sposób. Tutaj należy również zwrócić uwagę na to, co dzieje się, gdy co prawda testament sporządzony jest przez testatora (ręką bądź inną częścią ciała), jednakże pismo jest nieczytelne chociażby z powodu drżenia ręki spowodowanego chorobą bądź też niedostateczną umiejętnością władania inną częścią ciała. Taki akt ostatniej woli uważa się za ważny, aczkolwiek nieskuteczny. Nie ma bowiem możliwości poznania ostatniej woli zmarłego oraz jej realizacji ¹³⁴.

Należy więc zauważyć, że z racji wymogu własnoręcznego napisania testamentu, nie mogą z tej formy skorzystać osoby niepiśmienne, niemogące lub niepotrafiące pisać (np. z przyczyn zdrowotnych – sparaliżowane). Kontrowersyjna jest sytuacja niewidomego, gdy

¹³⁰ M. Rzewuski, *Podpis spadkodawcy...*, s. 139.

¹³¹ Tamże, s. 139-140.

¹³² Tamże, s. 140.

¹³³ E. Skowrońska-Bocian, *Komentarz do Kodeksu Cywilnego, Księga Czwarta: Spadki*, Warszawa 2011, s. 9.

¹³⁴ K. Osajda [w:] jw., s. 332.

chodzi o możliwość sporządzenia testamentu holograficznego. W dniu 16 kwietnia 2010 r. weszła w życie ustawa o zmianie KC. Zmiana ta dotyczyła między innymi uregulowań określających sytuację osoby nie mogącej przeczytać treści podpisywanego dokumentu. Do tego czasu osoba taka, w przypadku gdy ustawa określała wymóg formy pisemnej, musiała złożyć swoje oświadczenie w formie aktu notarialnego. Biorąc pod uwagę, że przepis z uchylonego art. 80 KC dotyczył wszystkich form dokumentów, należy uznać że jego derogacja odnosi się również do możliwości sporządzenia testamentu holograficznego przez osoby niewidome. W związku z tym od 16 kwietnia 2010 roku, osoby niewidome mogą zarówno sporządzić jak i podpisać testament holograficzny, a on zachowa swoją ważność¹³⁵. Nie ma zaś przeciwwskazań do sporządzenia własnoręcznego aktu ostatniej woli przez osoby głuche lub nieme.

Zasada *favor testamenti*

Zasada *favor testamenti* jest najistotniejszą spośród zasad, którym podlegać powinno tworzenie aktu ostatniej woli. Determinuje ona bowiem samą istotę testamentów. W doktrynie rozróżnia się cztery stanowiska dotyczące klasyfikacji tejże zasady. Pierwsze z nich to stanowisko rygorystyczne. Jego zwolennicy uważają, że reguła *favor testamenti* ma zastosowanie wyłącznie do ważnie sporządzonych testamentów. Aby więc w ogóle rozważać zasadność zastosowania tej zasady należy najpierw zbadać akt ostatniej woli pod względem wymogów formalnych. Dopiero gdy akt zostanie uznany za ważny, można przystępować do analizy jego treści. Stanowisko pośrednie dopuszcza możliwość stosowania zasady *favor testamenti* na etapie badania oraz oceny złożonego przez testatora oświadczenia woli. Przedstawiciele tego stanowiska odrzucając zasadę *clara non sunt interpretanda* uznają, że każda czynność wymaga interpretacji. Dopuszczenie *in abstracto* dowodu przeciwko treści sporządzonego testamentu możliwe jest przy uwzględnieniu stanowiska skrajnie liberalnego. M. Rzewuski jednak neguje to stanowisko, uzasadniając, że „Koncepcji tej jednak nie sposób zaakceptować z racji pozbawienia w takim przypadku znaczenia regulacji prawnej w materii przewidzianych ustawą form testamentu, a także faktu ograniczenia środka dowodowego w postaci zeznań świadków ponad osnowę dokumentu.”¹³⁶. Stanowisko umiarkowanie liberalne odnosi zakres obowiązywania zasady *favor testamenti* głównie na wykładnię ogółu przepisów prawa spadkowego. Według poglądu zwolenników tego stanowiska, ustawę należy

¹³⁵ Ustawa z dnia 8 I 2010 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz.U. nr 40, poz. 222).

¹³⁶ M. Rzewuski, *Podpis spadkodawcy...*, s. 245-246.

interpretować w taki sposób, aby można było utrzymać testament w mocy oraz prawidłowo odczytać jego treść¹³⁷.

Ostatnia z tych koncepcji wydaje się być najbardziej prawidłowa oraz dążąca do zachowania zarówno istoty testamentu jak i zasady *favor testamenti*. Ma ona również poparcie w regulacjach międzynarodowych.

Analizując wymienione wyżej przykłady można zauważyć, że brak jest jednolitego stanowiska doktryny dotyczącego kwestii sporządzenia testamentu holograficznego przez osoby, które z powodu kalectwa nie mają możliwości napisania go lub też podpisania własnoręcznie. Dominuje jednakże pogląd uznający, że nie można dyskryminować niepełnosprawnego testatora, jeżeli utworzone przez niego rozporządzenie *mortis causa* spełnia warunki wymienione w ustawie oraz zgodne jest z zasadą *favor testamenti*. Decydującą okolicznością w przypadku wątpliwości co do uznania testamentu za ważny jest stwierdzenie własnoręczności sporządzenia testamentu oraz podpisu, a w szczególności zachowania podczas dokonywania tych czynności indywidualnych cech pisma. Gdy brak jest wątpliwości co do osoby testatora oraz tego, że sporządził on testament bez pomocy urządzeń lub osób, własnoręcznym charakterem pisma, kalectwo oraz fakt napisania testamentu przy użyciu innej części ciała niż ręka lub przy użyciu protezy nie jest czynnikiem warunkującym uznanie testamentu za ważny.

Bibliografia:

1. Górską K., *Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007.
2. Ignaczewski J., *Prawo Spadkowe: Komentarz*, Warszawa 2004.
3. Kaltenbek-Skarbek L., W. Żurek, *Prawo Spadkowe*, Warszawa 2011.
4. Kaspryszyn J., *Podpis własnoręczny jako element zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007.
5. Knoppek K., *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993.
6. Kordasiewicz B. (red.), *Prawo spadkowe*, Warszawa 2013.
7. Liżyńska K., *Badanie autentyczności testamentu holograficznego*, Wrocław 2008.
8. Niezbiecka E., *Kodeks cywilny, tom IV Spadki*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
9. Osajda K. (red.), *Kodeks Cywilny Komentarz, Tom III: Spadki*, Warszawa 2013.
10. Rosengarten F., *Podpis na testamencie*, NP nr 3/1983.
11. Rzewuski M., *Podpis spadkodawcy na testamencie własnoręcznym*, Warszawa 2014.

¹³⁷ Tamże, s. 246.

12. Rzewuski M., *Wspólne testamenty holograficzne*, „Radca Prawny” nr 1/2012, s. 11.
13. Skowrońska-Bocian E., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2010.
14. Skowrońska-Bocian E., *Komentarz do Kodeksu Cywilnego, Księga Czwarta: Spadki*, Warszawa 2011.
15. Zelek M. (red.), *Spadek i Testament: poradnik praktyczny*, Warszawa 2012.

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 23 IV 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93).
2. Ustawa z dnia 6 VI 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553).
3. Ustawa z dnia 8 I 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. nr 40, poz. 222).

Orzecznictwo Sadu Najwyższego:

1. Wyrok z 8 V 1997 r., II CKN 157/97 (niepubl.).
2. Uchwała składu siedmiu sędziów z 28 IV 1973 r., III CZP 78/72, OSN nr 12/1973, poz. 207.
3. Uchwała składu siedmiu sędziów z 30 XII 1993 r., III CZP 146/93, OSNC nr 5/1994, poz. 94.
4. Orzeczenie z 17 IV 1967 r., II PZ 22/67, NP nr 12/1967.
5. Orzeczenie z dnia 12 V 1933 r., II C 603/33, OSNC nr 1/1934, poz. 33.

